

Mediáció a gazdasági életben

© SZEKERES Diána

Budapesti Gazdasági Főiskola GKZ, Zalaegerszeg

szekeres.diana@pszf.bgf.hu

A mediáció alkalmazásáról általánosságban (Kengyel & Hasrági, 2009:353-361)

A konszenzusra épülő döntéshozatal célja a felek egyetértésével kialakított megállapodás megfogalmazása, melyben pártatlan harmadik fél segíti a megoldási javaslatok kidolgozását (Göncz & Wagner, 2003). A feleket egymás irányába terelő, olyan típusú újszerű feldolgozási módszer, amelynek segítségével, az adott kapcsolatrendszer újradefiniálásával, közös vélemény kialakításával, a két fél egymáshoz viszonyított magatartása új értelmet nyerhet (Riskin, 1994).

A mediációs eljárás sajátos jellemzője, hogy nem meghatározott szabályrendszer kikövetelésével kíván eredményt elérni, sokkal inkább az együttműködés kialakítása a cél, a kevésbé formális jellegű mediációs eljárási rend érvényre juttatása a folyamat biztosítása során.

Az eljárás fontos jellemzője, hogy a vita kimenetele a felektől függ. Ellentétesen a bírósági eljárást érintő szigorú formális eljárási renddel, hatósági szabályrendszer alkalmazásával informálisabb érvényesülés a jellemző. A peres eljárás maga nem elsősorban a „win-win” (a „nyertes-nyertes”) pozíció elérésére törekszik, sokkal inkább az egyik fél nézetrendszerének előtérbe jutását jelenti, a pereszteség és pernyerteség, azaz a „win-lost” elv érvényesítésével, illetőleg kikényszerítésével. A felek közötti együttműködést jelentősen nehezítheti, akár el is lehetetleníti a felek egymással szemben kialakult ellentétes viszonyrendszere. A peresztes fél, a bírósági ítélet kikényszerítését sokszor megkísérli ellehetetleníteni, hiszen számára az ítélet egyfajta büntetésként szolgál, az igazságszolgáltatásba vetett hit erős megingását is magával hordozhatja. Azonban az is megkérdőjelezhető, hogy a pernyertes fél valóban pernyertesnek tekinthető-e az évekig tartó, sokszor kilátástalannak érezhető pereskedés során, hiszen lehetséges, hogy esetleges pernyertesége valójában a sikertelen teljesítés kikényszerítésével megkérdőjeleződhet, a fedezet hiánya és a behajthatatlanság valójában veszteséget teheti az eredetileg pernyertes felet (Csécsei, 2003:84).

Fogalmi elhatárolások a mediáció tárgyköréhez kapcsolódóan (Kutacs, 2003)

Az eljárásjogi fogalom meghatározásához a mediáció (közvetítés) definiálásához, mindenekeelőtt szükségszerű követelmény a konfliktus és konfliktushelyzet fogalmának elhatárolása. A jogilag védett érdekek sérelme jelenti mindenekeelőtt a jogi konfliktushelyzet alapját, ahol a kialakulást ténylegesen az érdekelletétek kiéleződése hívja életre. A társadalmi konfliktushelyzetek azon köre minősül, jogi konfliktushelyzetnek, amelyek már keletkezésük pillanatában jogi vonatkozással bírnak. A konfliktust és a jogi konfliktushelyzetet egymástól az érdeksérelem

határolja el. Jóval több konfliktushelyzet létezik, mint konfliktus, hiszen nem szükségszerű, valódi jogi konfliktus, mint például polgári per alakuljon ki. A tényleges értelemben vett nyílt érdekütközés valamelyik fél elutasításával veszi kezdetét a békés megoldás biztosítása érdekében. A konfliktushelyzet lehetővé teheti az informális megoldás biztosítását, jogi konfliktus formális jogi megoldást biztosít. A vita megoldásához gyakran az elmérgesedett helyzet fennállása kapcsán közvetítő személyre, vagy intézményre lehet szükség, mellyel a jogi konfliktus ténylegesen kezdetét veszi. A polgári per bármely szakaszában lehetőség biztosított az egyezségekre. A tisztán formális és tisztán informális megoldás végső pontjaira, és a szintek között elhelyezkedő konfliktus megoldásának különböző szintjeire hívja fel a figyelmet a Galanter-féle skála. A konfliktus megoldásában harmadik segítő félként közreműködő személy lehet: laikus békéltető, vagy a féltől független professzionális közvetítő. A konfliktus, és a per viszonyát illetően megállapítható, bonyolult és differenciált szelekciós mechanizmus a jogi konfliktusokat részben spontán, más részről irányított módon tereli a polgári per irányába.

A konfliktusok száma a tényleges peres eljárások számát lényegesen meghaladja, így a per és a konfliktus viszonyának magyarázatára tölcseyszerű ábraként alkalmazható Rottleuthner (1978:129) „berlini tölcse”, melybe a leginkább ismert, nehézkes társadalmi viszonyok és emberi kapcsolatok áramlanak, azért, hogy egy kisebb részük a bírósági eljárás irányába konfliktussá formálódva sodródhasson; érzékeltetve, hogy a társadalomban keletkező konfliktusok közül az egyes szinteken milyen megoldási lehetőségek adódhatnak:

- közvetlenül (kizárólag az érdekeltek közreműködésével),
- harmadik személy (mediátor) közbenjárásával,
- bíróságon kívüli eljárásban,
- bíróság előtt.

A mediáció polgári vonatkozásai (Kutacs, 2003)

A konfliktusok kezelésében a polgári per megkülönböztetett jelentőséggel bír (Sajó, 1982). Kiseb, a konfliktusok kezelésére szolgáló eljárási gyűrű veszi körül a polgári pert. Az ún. nem peres eljárás, a polgári per elhárítására, előkészítésére, illetőleg pótlására, illetve a jogérvényesítés előremozdítására szolgál. A nem peres eljárások sajátossága, hogy a peres eljárás majdhogynem valamennyi lényegi elemét nélkülözik, azaz nem a bíróság jár el, nem kerül sor tárgyalásra, nem folytatnak le bizonyítási eljárást. Maga az eljárás egyszerűbb, olcsóbb, gyorsabb, vonzó lehetőséget biztosítva a jogkereső közönség számára, a polgári perrel szemben azonban nem nyújtanak azonos értéket képviselő problémamegoldást. Sajátságos védőgyűrűként övezik a pert a nem peres eljárások és a polgári per megindításának lehetőségét kötelező igénybevitelükkel elzárják. Másrészről szűrő szerepét is betöltik, azaz sikertelen peren kívüli megoldási kísérlet esetén lehetőség nyílik a bírósági út igénybe vételére.

Az igazságszolgáltatás előretolt bástyái fontos szerepet játszanak azok a hatóságok, fórumok, fontos szerepet játszva a formális és az informális konfliktus megoldási módok között.

Ide tartoznak a különböző egyeztető- és döntőbizottságok egyeztető fórumai, a közigazgatási szervek, a választott bírósági eljárás, amely a kereskedelmi tevékenységből adódó konfliktusok kezelésére szolgál elsősorban, és melynek széles körű igénybeviteli lehetőségét, az 1994. évi LVVI. törvény teremtette meg. A

két konfliktus megoldási mód között húzódó határvonal mindkét irányban nyitott, hiszen adott jogrendszeren belül biztosítja a konfliktus megoldási módok megválasztási szabadságát. A mozgás iránya függ a jogsérelem mértékétől, a konfliktushelyzet természetétől, az ellenérdekű fél magatartásától, míg a megoldási mód kiválasztás összefügg a jogrendszer által felkínált lehetőségekkel, a jogismeret szintjével, a jogi gondolkodás tradicionális megnyilvánulásaival.

A polgári per lehetséges alternatívái (Sáriné Simkó, 2006)

A fejlett jogrendszerek hagyományos bírósági út igénybevétele helyett a polgári jogviták megoldására más lehetőségeket is felkínáltak, melynek következtében a XX. század utolsó évtizedeiben, polgári per alternatíváinak megszületése növekedő tendenciát mutatott.

Sajátos csoportosítási mód a: polgári igazságszolgáltatás fennálló eszköz- és intézményrendszerén belül megoldást biztosító avagy vagy azon kívül elhelyezkedő lehetőségek számbavétele, ahogyan például kis összegű követelések elbírálására külön bírói fórumokat hoztak létre, vagy az egyezségkötési kísérleteket intézményesítették. Polgári bírósági eljárás valódi alternatíváinak csoportját képezi a választottbíráskodás, a bíróságon kívül közvetítő eljárások rendszere, azaz a mediáció.

A korábban említett felosztás szerint a második csoportba, mint a polgári bírósági eljárás valódi alternatívája a mediáció sorolható. A mediáció minden esetben egy kötetlen informális eljárás. Mint ilyen informális eljárás szemben áll a vita peres útra tereléséből álló formális eljárással. A formális eljárás, szemben a mediációval nem az eltérő nézetek közti közös nevező megtalálását, az összhaszon maximálását, sokkal inkább az egyik nézetnek a másik teljes kiszorítása történő uralomra jutását célozza. A felek a peres eljárás logikája folytán, racionálisan gondolkodva, mindent megtesznek az immár ellenfélle vált másik személy kijelentései hitelének rontására, tovább mérgezve ezzel a köztük kialakult viszonyt. A felek között kialakult súlyos ellenszenv, jelentős gátjává válik a további együttműködésnek, súlyosabb esetben teljesen ellehetetleníti azt. A peres eljárás kikiáltott fél mintegy büntetésnek fogja fel az ítéletet, és mindent megtesz a végrehajtás akadályozására, ezzel szinte kezelhetetlen problémát teremt. Ezért az eljárás hosszadalmas és költséges, gyakran vállalhatatlan, az érdekütközéseket feloldani akaró felek számára. Ezek a jellemzők megmutatják, hogy igény keletkezik egy működőképesebb, gyorsabb és humánusabb rendezést kívánó módszer bevezetésére, ez pedig a mediáció (Kengyel, 2010:597-605; Gyekiczky, 2010:18-22).

A gazdasági mediáció szerepéről

A mediáció az üzleti életben használt hatékony eszköz, amelyet a konfliktusok sikeres rendezésére használnak, jól szolgálva a konfliktusos helyzetekben és a kezelés mellett, a gazdasági partnerek együttműködésének megőrzését is. Célja, a felek közötti egyezség, megállapodás létrejöttének kialakítása, megelőzni a konfliktusok eluralkodását a mindenki számára leginkább megfelelő megoldást megtalálásával. A mediáció közvetítő közreműködésével megvalósuló olyan strukturált eljárás, amelyben önkéntes alapon kettő vagy annál több vitapartner törekszik arra, hogy megállapodás jöjjön létre köztük. A közvetítő szerepét a

gazdasági mediátor tölti be -független harmadik személyként, akit a felek azért kérnek fel, hogy az eljárást hatékonyan, pártatlanul és hozzáértően vezesse le.

A gazdasági mediáció alkalmazásának előnyei

A tervezhetőség, a fennálló üzleti kapcsolatok megőrzése, a titoktartás és a vállalat arculatának védelme, a rugalmas megoldások kialakítása, a nagyobb fokú elégedettség az eljárásban, a végeredmény nagyobb arányú betartása, az alacsonyabb időigény, valamint az alacsony költségvonzat jelenti az eljárás előnyét. Közelebbről a következő lehetőségeket vonultatja fel: a konfliktusban álló felek közösen dönthetnek a megbeszélés helyszínéről, időpontjáról, valamint jogszabályi elvek alapján a levezetéséről is, lehetőség van rá, hogy a mediációval elkerülhetővé váljon a konfliktus további súlyosbodása, amely így nem ad okot a gazdasági kapcsolatok felbontására, a jól felépített partnerség elvesztésére. Sajnálatos módon az egyes jogi eljárások rossz fényt vethetnek a vállalkozásra, ezzel viszont esélyt kaphatnak egy elmélyülő sértegetésektől mentes megoldás igénybevételére, valamint üzleti partnereik szemében sem válnak kiszolgáltatottá. A mediátor közbenjárásával lehetőség nyílik a kölcsönösen kielégítő megoldásra, valamint kevésbé bizalmatlanok a felek a szakavatottal szemben. A mediátor hozzájárul ahhoz, hogy mindkét fél elégedettséggel, hibáik és érdekeik elismerésével, jó kapcsolatot ápoljanak továbbra is. Maguk a peres eljárások jóval időigényesebbek, míg az alternatív vitarendezési módszer gyorsabb és hamarabb ad megoldást, és költséghatékonyabb is.

A módosított polgári eljárásról szóló 1952. évi III. törvény 121./A § (1) bek. értelmében: „*A jogi személy vállalkozások egymás közötti jogvitáiban a keresetlevél benyújtása előtt a feleknek meg kell kísérelniük a jogvita peren kívül elintézését. Ez mellőzhető, ha a felek a közöttük felmerült véleményeltérésről közös jegyzőkönyvet készítenek.*” E lépés kihagyásával nem kerülhet bíróság elé az ügy. A közvetítéssel, azaz a mediációval élő ügyfelek illeték kedvezményt, valamint számukra előnyös perköltséget viselnek. A Bt., Kkt., valamint egyéni vállalkozók, a jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetek, nem kötelesek a peres eljárás megkezdése előtt mediációval élni. Akkor sem kötelesek közvetítőt alkalmazni, ha a jogszabály 60 napnál rövidebb időt állapít meg a keresetindításra.

A mediációs eljárás folyamata

A mediációs folyamatot a jogvitát kezdeményező fél indíthatja. A közvetítői eljárásra vonatkozó szabályok nagyban segítik az ügy sikeres kimenetelét, azt, hogy részlehetőség nélküli helyszínválasztás biztosított az eljárás lebonyolítására, az eljárás maximális időtartama legfeljebb 4 hónapot vehet igénybe, de legtöbbször 1 hónap alatt lezajlik – megjegyezném, hogy az összetettebb ügyek akár két-négy tárgyalási napot vehetnek igénybe, míg a könnyen kezelhetőek mindösszesen egyetlen tárgyalási napot. Amennyiben azonban a létrejövő egyezség ellenére nem tartják be a szabályokat, lehetőség van bírósági eljárás, ill. más konfliktus kezelési eljárás igénybevételére is. A mediátort szigorú titoktartás köti, későbbi ügyekben sem lehet tanú, és nem tehet vallomást a közvetítés során szerzett információkról. Feltétel a mediátori munkát ellátó személy esetében, hogy legalább öt éves szakmai tapasztalattal és felsőfokú végzettséggel kell rendelkeznie, nem állhat közügyektől,

foglalkozástól való eltiltás hatálya alatt, illetve amíg esteleges büntetett előlétehez fűződő hátrányok alól nem mentesül. Alapvetően a közvetítők az ügyvédi körből kerülnek ki.

Az eljárás előkészítésének fázisa

Az érintettnek kötelessége jogi és ténybeli álláspontját alátámasztani, és az erre vonatkozó okiratokat és bizonyítékokat az ügyben résztvevők elő tární. A jogvitában résztvevők elemzik a hiteles dokumentumokat (jogi tényeket meghatározó levelezés), a korábbi megbeszélések során felmerült nézetbeli különbségek rögzítésre kerülnek, az ügyben résztvevők dokumentálják a korábbi tárgyalások eredményeit, írásba fektetik a jogvitával kapcsolatos esetleges bírósági vagy más hatósági okirat ügyszámát és lényegét. A szükségszerű írásos levelezés az ügyben érintettek leggyorsabb módon történő elérhetőségeit is tartalmazza, mint például telefon, e-mail.

A felek az üggyel kapcsolatos tények és adatok, továbbá az ezeket bizonyító tények kölcsönös megismerése során, közös jegyzőkönyvet készítenek a köztük még meglévő vélemények eltéréséről. A felek számára tizenöt nap áll rendelkezésre, hogy a még meglévő véleménykülönbségüket rendezzék. Abban az esetben, ha nem jutnak közös nevezőre, akkor a felperes keresetet indít.

Ügytípusok és a jogalap kérdése

A gazdasági mediáció felhasználási területei közé tartozik a társaság és üzletfelei között felvetődő nézeteltérések megoldása, a szervezetek közös munkavégzése során felmerülő konfliktusok kezelése, a súrlódások megszüntetése, valamint a vállalat mikrokörnyezetében lévő ellentétek kiküszöbölése.

Nyugat-Európában már több évtizede használják a gazdasági mediációt, mint az egymással szembe álló felek konfliktusainak gyors és hatékony megoldóját.

Az Európai Unióhoz való 2004. május 01-i csatlakozásunk tette kötelezővé, hogy a gazdasági mediációt beépítsük a mi jogrendszerünkbe. Az Európai Unió politikájának ezzel kapcsolatos jogi célja, hogy közös szabályozást, valamint jogalapot vigyen be a csatlakozott tagországok jogrendszerébe. Az Európai Unió irányelvekben regulálja a jognak e területét, ezzel is hozzáigazítva a tagállamokat a közös szabályozás és jog alkalmazására. Az Irányelv a határon túli konfliktusok megoldására fektet nagy hangsúlyt, elősegítve a tagállamok jogának fejlődését és a jogharmonizációt, világossá téve a fogalmak jogi tartalmát a csatlakozott országok számára.

Az Irányelv céljai közé tartozik, hogy könnyebbé tegye az alternatív vitarendezéshez való hozzáférést, a gazdasági mediáció bátorításával hozzájáruljon a viták megegyezéses rendezésének támogatásához, kiegyensúlyozott kapcsolatot teremtsen a közvetítői és a bírósági eljárások között, továbbá kiemelendő, hogy az Irányelv számára jelentős a határon átnyúló viták rendezésének köre is.

A kiemelt elveket a következők szerint határozza meg: a közvetítés egy olyan folyamat, ahol két vagy több, egymással konfliktushelyzetben lévő fél, saját akaratából egy mediátort felkér, hogy segítségével megegyezésre juthassanak. Lehet önálló döntésből, vagy bírósági kötelezettségből, illetve törvény általi kötelezés alapján is elindítani az eljárást. Akár bírói mediáció is lehet, azonban nem sorolható

ezek közé az a konfliktusrendezési törekvés, amelyeket jogi eljárások alatt, bírók vagy bíróság tesz.

A mediáció fogalmát az irányelv a következők szerint rögzíti: egy olyan strukturált eljárás, amelyben kettő vagy több vitapartner megpróbál megállapodást kötni egy közvetítő közbenjárásával. Az eljárást indítványozhatják a felek, elrendelheti a bíróság, de kötelezhet erre az adott tagállam szabályzata is. Ide tartozik az olyan bíró közvetítése is, aki semmilyen bírósági eljárásban nem illetékes, amely az adott vitára vonatkozik. A vitarendezői előfeszítés nem sorolható ide. A gazdasági közvetítő pedig tényleges értelemben olyan harmadik személy, akit felkérnek egy közvetítői eljárás vezetésére és azt hatékony, pártatlan és hozzáértő módon látja el. Figyelmen kívül hagyva a harmadik személy foglalkozását, megnevezését, és azt, hogy milyen módon jelölték ki a lebonyolításra. Nagy hangsúlyt fektetnek a tagországok a mediátorok képzésére, valamint továbbfejlődésére, hogy biztosítsák, fejlesszék a szakértelmüket, és az objektivitásukat. Gyakran előfordul, hogy vállalkozó szervezetek között a vita megoldásának akadálya az üzleti titoktartás megvédéséhez kapcsolódó érdek jogszerű igénye. A gazdasági életben fontos, hogy az üzleti titkokat vita esetén is megőrizték, nehogy versenyelőnyhöz jutassák ez által a versenytársakat.

A gazdálkodó szervezetek közötti konfliktusok létrejöttének oka az, hogy nem veszik kellően figyelembe az üzleti titok megőrzését. A gazdasági versenyben egyre nagyobb fontossággal bír az, hogy az üzleti titok valóban titok maradjon. A cél az, hogy elkerüljék az indokolatlan előny megszerzését, azáltal, hogy az üzleti titkot felfedik.

Az üzleti titok szabályzását Magyarországon a jelenleg hatályos polgári törvénykönyvben találjuk, amely úgy fogalmaz, hogy az üzleti titok nem más, mint minden olyan tény, információ, adat és megoldás, amely a gazdasági tevékenységhez fűződik, amelynek nyilvánosságra hozatala, illetéktelenek kezébe kerülése, vagy felhasználása a jogosult jogszerű gazdasági, piaci vagy pénzügyi érdekeit veszélybe sodorná, és amelynek titokban tartása érdekében a jogosult a szükséges intézkedéseket megtette. Üzleti titoknak minősül a hatályos jogi szabályozás értelmében a kutatás-fejlesztéshez kapcsolódó adatok köre, a gyártáshoz, vevőkhöz és szállítókhöz kapcsolódó információk, a minőségbiztosítási programok, a képzési technikák és programok, a pénzügyi, marketing, forgalmi, eladási illetve szerződéses információ, valamint ide tartoznak az olyan szellemi alkotások is, melyeket külön jogszabályok nem védenek, de széles körben felhasználhatók társadalmilag akkor, ha még nem közkinccsek, és megfelelnek az üzleti titok egyéb kikötéseinek, továbbá a személyek vagyoni értékű gazdasági-, szervezési- és műszaki tapasztalatai és ismeretei. A jog többoldalú védelemmel látja el a titoktartási kötelezettség betartását. Az üzleti titok megsértésének lehetnek munkajogi, polgári jogi, valamint büntetőjogi következményei is, az pedig, hogy ténylegesen melyik jogkövetkezménybe tartozik az adott ügy megítélése, az attól függ, hogy a jogsértés mire irányult, valamint annak ténylegesen milyen következményei vannak.

Irodalomjegyzék

- CSÉCSEI Roland (2003): Szerződéses jogviták és a mediáció. In Eörsi Mátyás, & Ábrahám Zita (szerk.): *Pereskedni rossz! Mediáció: A szelíd konfliktuskezelés* (pp. 67-87). Budapest: Minerva.
- GYEKICZKY Tamás (2010): *A Mediációról mint a polgári és kereskedelmi jogviták bíróságon kívüli rendezésnek lehetőségéről. Az Európai Unió mediációs irányelve a német és a magyar polgári eljárásjog tükrében. Jog összehasonlító tanulmány.* Budapest: Gondolat.
- GÖNCZ Kinga, & WAGNER János (2003): Konfliktuskezelés és mediáció. In Eörsi Mátyás, & Ábrahám Zita (szerk.): *Pereskedni rossz! Mediáció: A szelíd konfliktuskezelés* (pp. 7-48). Budapest: Minerva.
- KENGYEL Miklós, & HASRÁGI Viktória (2009): *Európai polgári eljárásjog. 2., átdolg. kiad.* Budapest: Osiris.
- KENGYEL Miklós (2010): *Magyar polgári eljárásjog. 10., átdolg. kiad.* Budapest: Osiris.
- KUTACS Mária (2003): Törvény a mediációról I-II. *Cég és Jog*, 5 (3), 5-8.; 5 (4), 16-19.
- RISKIN, Leonard L. (1994): Mediator Orientations, Strategies and Techniques. *Alternatives to the High Cost of Litigation*, 12 (9), 111-114.
- ROTTLEUTHNER, Hubert (1978): Probleme der Beobachtung von Arbeitsgerichtsverfahren. In: Hoffmann-Riem (Ed.): *Interaktion vor Gericht* (pp. 109-115). Baden-Baden.
- SAJÓ András (1982): A polgári per társadalmi funkciója. *Állam és Jogtudomány*, 25 (2), 321-367.
- SÁRINÉ SIMKÓ Ágnes (szerk.) (2006): *A mediáció. A közvetítői tevékenység. 2., bőv. kiad.* Budapest: HVG-ORAC.